
KATEDRA SLOVANSKÝCH FILOLÓGIÍ FILOZOFICKEJ FAKULTY
UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
SLOVENSKÁ FRAZEOLÓGICKÁ KOMISIA PRI SLOVENSKOM KOMITÉTE SLAVISTOV

PERCEPCIA NADPRIRODZENA VO FRAZEOLÓGII

SLAVOFRAZ
2019

Editorka
Mária Dobříková

2019
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Publikácia vznikla vďaka finančnej podpore Ministerstva školstva, vedy, výskumu
a športu Slovenskej republiky v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0304/18

*Percepcia nadprirodzena v jazykoch a kultúrach Slovanov s akcentom
na západoslovanský a južnoslovanský areál.*

Zodpovedná redaktorka
Executive Editor

prof. PhDr. Mária Dobříková, CSc.

Redakčná rada
Editorial Board

prof. dr. Jasminka Delova-Siljanova
prof. PhDr. Miroslav Dudok, DrSc.
doc. Mgr. Katarína Misadová, PhD.
Mgr. John Peter Butler Barrer, PhD.
Mgr. Marina Kažarnovič, PhD.
Mgr. Svetlana Kmecová, PhD.
Mgr. Miglena Michajlova-Palanska, PhD.
Mgr. Zuzana Obertová, PhD.
Mgr. Željko Predojević, PhD.
Mgr. Saša Vojtechová Poklač, PhD.
Mgr. Magdalena Zakrzewska-Verdugo, PhD.
Mgr. Kristina Đorđević

Recenzenti
Reviewers

prof. Mgr. Peter Ďurčo, CSc.
prof. PhDr. Jozef Mlacek, CSc.

Za obsahovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

© Univerzita Komenského v Bratislave, 2019

ISBN 978-80-223-5023-5

OBSAH

<i>Všetko je vo hviezdach</i>	7
<i>Все одному лишь Богу известно</i>	9
<i>Everything is in the Stars</i>	11
Валерий Мокшенок: Сверхъестественное в русской народной фразеологии на фоне славянской	13
Дарина Антонякова: Отголоски суеверия в русском свадебном обряде	27
Наталья Арефьева: Космогонический код в диалектной картине мира (на материале фразеологии русских островных говоров Одесской области Украины)	34
Dana Baláková: Zlorečenia v slovenských nárečiach	41
Martina Bašić – Barbara Kovačević: Zle vještice i dobre vile	47
Катарина Беговић: Ко је <i>јарац живодерац</i> ? (Могућа интерпретација у оквирама етномитологије)	55
Ivana Čagalj: Nadnaravna bića u hrvatskoj i slovačkoj frazeologiji	63
Людмила Даниленко: <i>To je pohádka</i> , або про лексичний і фразеологічний феномен чеського слова <i>pohádka</i>	71
Јасминка Делова-Силјанова: Споредбена анализа на македонски и на чешки фраземи со компонента <i>рај</i> и <i>некол</i>	76
Mária Dobříková: <i>Zmok</i> – poverové predstavy a ich percepčia z hľadiska etnofrazeológie	82
Мария Доброва: Современный эзотерический дискурс как источник русской неологической фразеологии	90
Павел Дронов: Отражение грусти, печали и уныния в русской фразеологии	97
Miroslav Dudok: Variabilita frazém s personálnym komponentom nadprirodzena	103
Кристина Ђорђевић: Српске и словачке фраземе с називом халуциногених биљака мотивисане магијским ритуалима	113
Весна Ђорђевић – Нина Аксић: Урок у српској народној традицији	120
Олег Федосов: Бог, черт или дьявол кроются в деталях?	127

Željka Fink: Hrvatski frazemi sa sastavnicom <i>anđeo</i>	134
Piotr Fliciński: Wariantywność frazeologizmów odnoszących się do sfery nadprzyrodzonej	141
Giuliano Gajetti: <i>Marzanna: A Supernatural Figure of Death</i> in Slavic Phraseology	148
Juraj Glovňa: Motív baziliška v nemeckej frazeológii (v porovnaní so slovenčinou).....	156
Ольга Кишиневская: „Несказочные“ пословицы, или специфика восприятия носителями русского языка пословиц и антипословиц сказочного происхождения	162
Svetlana Kmecová: Stopy staroslovanskej mytológie v slovenskej a slovinskej frazeológii	167
Katarzyna Konczewska: Pomiędzy światem doczesnym a wiecznym. Demonologia ludowa Grodzieńszczyzny	176
Viera Kováčová: <i>Pálilo to ako ďas, fras či ký parom. Z problematiky intenzifikačných frazeologických prirovnaní</i>	184
Мария Ковшова: Называние как перцепция сверхъестественного. Имена собственные в русских идиомах и загадках	191
Pavel Krejčí: Kocourkovská fikce v českém prostředí	204
Елена Крейчова – Надежда Сталянова: Фраzeологизми с компонент „ <i>дявол</i> “ в българската публична реч	209
Erika Kržišnik: <i>Hudič</i> in njegovi sinonimi v slovenski frazeologiji	216
Marija Malnar Jurišić – Mira Menac-Mihalić: Fenomen <i>mraka</i> u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji	226
Zuzana Obertová: Aktualizácie frazém v trilógii Juraja Červenáka <i>Černokňažník</i>	235
Маја Орашић: Čudo u biblijsko-frazeološkom kontekstu: na primjeru hrvatskih frazema	242
Ольга Орлова: Появление на свет в образах сверхъестественного (на материале русских идиом и загадок). Когнитивно-лингвокультурологическое исследование	251
Миглена Михайлова-Паланска: Бинарната опозиция <i>десен : ляв</i> и нейното отражение в българската и словашката фразеология	259
Neda Pintarić: Vile u hrvatskoj i poljskoj mitološkoj frazeologiji	266

Željko Predojević: O odabranim poredbenim frazemima s glagolskom komponentom tipa <i>tući kao</i> mogućeg mitskog postanja	273
Екатерина Рычева: Метаязыковые операторы с компонентом <i>бог</i> в дискурсе российских и чешских политиков	281
Анжаліка Садоўская: Вобраз Бога ў беларускіх устойлівых выразях	288
Jana Skladanā: Mágia v slovenskej frazeológii	295
Vera Smole: Nekaj pragmatičnih frazemov s sestavino <i>bog</i> v slovenskih narečjih	300
Людмила Степанова – Лукаш Гаярски: Единицы измерения как источник загадочного в русской, чешской и словацкой фразеологии	308
Эва Стрась: Небо в русском и польском языковом представлении.....	314
Олег Тищенко: Образная номинация подвижных игр в русском диалектном пространстве и фольклоре.....	321
Jasna Uhláriková – Anna Margaréta Lačoková: Koncept <i>strachu</i> v slovenskej a srbskej somatickej frazeológii	329
Катерина Велјановска – Биљана Мирчевска-Бошева: Опозицијата <i>добро</i> : <i>зло</i> во македонската фразеологија	337
Ivana Vidović Bolt: Grmljavine boga Peruna u poljskoj frazeologiji	344
Saša Vojtech Poklač: <i>Od pekla do raja</i> . Eshatološki kraji kot sestavina slovenskih in slovaških frazemov	351
Наташа Вуловић: Аксиологеме с компонентом <i>ђаво</i> (<i>враг, сатона</i>) у српском језику	359
Magdalena Zakrzewska-Verdugo: Aluzje frazeologiczne w opowiadaniu <i>Kraniec świata</i> Andrzeja Sapkowskiego i w jego przekładzie na język słowacki	366

O ODABRANIM POREDBENIM FRAZEMIMA S GLAGOLSKOM KOMPONENTOM TIPA *TUĆI KAO* MOGUĆEG MITSKOG POSTANJA¹

Željko Predojević

Filozofski fakultet, Sveučilište Komenski u Bratislavi,
Slovačka

1. UVOD

Frazem *istući/tući* (*prebiti, namlatiti (izmlatiti) / mlatiti* i sl.) kao vola u <*kupusu*> tijekom vremena izgubio je vezu s motivacijskom bazom. Zbog toga na internetskim portalima možemo naći pokušaje objašnjenja njegova značenja i na hrvatskom i na engleskom jeziku, po čemu je razvidno da zbog njegove desemantiziranosti on izaziva pozornost. Njegovoj posebnosti pridonosi i činjenica da je poznat samo u standardnim jezicima štokavskoga dijalekta. Značenje je frazema 'istući žestoko i nemilosrdno koga, premlatiti / premlaćivati koga'. Riječ je o animalističkom poredbenom frazemu koji se sastoji od tri komponente koje će se u ovom radu semantički analizirati: glagolska komponenta *tući kao* ili nekog drugog glagola koji konotira fizički obračun tj. borbu. Druge dvije komponente od kojih se frazem sastoji su imenice *vol* i *kupus*.

Ovim će se radom pokušati ukazati na moguću interpretaciju značenja frazema u kontekstu slavenske pretkršćanske religije. Ostaci su te religije vjerojatno ostali sačuvani do danas u na prvi pogled nelogično semantički povezanim kom-

¹ Štúdia vznikla v rámci riešenia grantového projektu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky VEGA 1/0304/18 *Percepcia nadprirodzena v jazykoch a kultúrach Slovanov s akcentom na západoslovanský a južnoslovanský areál*. (Rad je nastao u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta *Percepcija nadnaravnog u jezicima i kulturama Slavena s naglaskom na zapadnoslavenski i južnoslavenski areal*).

ponentama. Mnoštvo je radnji koje prakticiramo, a koje smatramo praznovjerjem i čije postanje ne razumijemo. Primjerice, vjeruje se da je oko kuće dobro posaditi cvijet iris (*peruniku*) da u nju ne udari grom.² Većinom ne razumijemo motiviranost ili kontekst ove ili sličnih joj radnji, ali one su utkane u naše kulturno pamćenje, dio su naše tradicijske kulture i postupaka koje činimo, a da ne znamo zašto. No one nisu nastale ni iz čega, prežici su pretkršćanske kulture koja je po dolasku kršćanstva u svakodnevnom životu Slavena supostojala s kršćanskom. Mnogo je primjera u kojima je prvotno vjerovanje poprimilo kršćanski supstrat (usp. Belaj 2009), a time postalo i prihvatljivo bogobojaznom čovjeku u skladu s njegovim načelima, vjerovanjima i strahovima. Dakle, neki elementi pretkršćanske religije vjerojatno su u krhotinama ostali sačuvani u običajno-obrednim procesima ili u samom jeziku. Upravo iz razloga što postoje stoljećima, njihov je izvorni kontekst danas izgubljen te ih na prvi pogled ne razumijemo, odnosno oni su desemantizirani. Ovim radom želimo ukazati da se možda to dogodilo s frazemom *tući /koga/ kao vola u kupusu*.³

2. METODOLOGIJA

Slavensku pretkršćansku religiju ne možemo istraživati na materijalnim izvorima jer su vrlo rijetki, a pisani su pak šturi i necjeloviti iako iz njih dolazimo do nekih ključnih informacija i imena slavenskih bogova (usp. Belaj 2007: 40 – 46). Stoga su znanstvenici posrnuli k trećim – *predajnim izvorima* kako ih je nazvao Vitomir Belaj (ibid.: 46), a riječ je o „folklornim tvorbama poput pjesama i pripovijedaka te običaja u kojima možemo slutiti krhotine starih mitova i obreda, razna „praznovjerja“ koja mogu (ali i ne moraju) potjecati iz starijeg, već rastročenog vjerskog sustava, dječje igre, razne fraze, pa imena gora, vrhova, rijeka itd.“ Komparativnom analizom predajnih izvora unutar jedne slavenske kulture,

² Cvijet iris (*perunika, bogiša, lelija plava*) povezan je sa slavenskim božanstvom Perunom te se između ostaloga vjerovalo da štiti dom od udara groma (usp. Marjanić 2011).

³ Drugo objašnjenje koje semantički može odgovarati razlozima nastanka ovog frazema je da stoka ne smije jesti kupus jer od njega može oboljeti. Stoga bi ljudi tukli volove kada bi otišli u kupus u nakani da ih spriječe jesti ga, a time i njihova oboljenja jer kada bi vol bio bolestan, čovjek nije mogao raditi na polju (usp. Vet on Call: Human food that's poison to cattle. In: *Daily Nation*. [online]: <https://www.nation.co.ke/business/seedsforgold/Human-food-poison-to-cattle/2301238-4375146-oc03w3/index.html>).

Na srpskom portalu Telegraf u članku koji objašnjava značenje poslovice i frazema za ovaj frazem se navodi da je nastao zbog toga što volovi toliko vole jesti kupus te ih njihovi vlasnici niti batinanjem ne mogu istjerati iz kupusišta (usp. „Kom opanci, kom obojci“. In: *Telegraf*. [online]: <https://www.telegraf.rs/vesti/kultura/2938962-sta-je-alajbegova-slama-zasto-se-baca-drvlje-i-kamenje-treba-li-nam-medvedja-usluga-i-ostale-neodumice>).

a potom i daljnjom usporedbom s drugim slavenskim kulturama, uviđamo što se u njima ponavlja, u kojem obliku, a zatim se to i analizira, a na koncu se donose zaključci koje uglavnom možemo smatrati pretpostavkama. Tako će se i ovim radom samo pokušati pretpostaviti postanje analiziranog frazema. U hrvatskoj folkloristici i filologiji takve usporedne studije vezane uz pretkršćansku religiju u posljednjih desetak godina su sve češće, a hrvatski znanstvenici koji u tome prednjače su Radoslav Katičić i Vitimir Belaj. Slijedeći njihove spoznaje i metodologiju istraživanja, ovim će se radom govoriti o mogućem mitskom postanju odabranih frazama s glagolskom komponentom *tući kao*, a prvo ćemo pojasniti tri komponente frazema *tući kao vola <u kupusu>*.

3. ANALIZA

3.1 Istući / tući (prebiti, namlatiti (izmlatiti) / mlatiti i sl.) = vječna borba. Glagolska komponenta frazema javlja se u više inačica koje uvijek znače kakvu 'borbu', 'fizički obračun', 'kažnjavanje' koje povezujemo s prvim mitološkim ciklusom slavenskog vjerovanja, a to je „vječna borba“ ili kozmički sukob Peruna i Velesa. U slavenskoj mitologiji svijet je prikazivan kao sveto stablo koje je podijeljeno na tri djela – na nebeski, zemaljski i podzemni svijet. Gornji je dio pripadao nebeskom svijetu, gromovniku Perunu koji u obliku ptice, najčešće orla, sjedi na najvišim granama. Deblo simbolizira zemaljski svijet i pripadalo je puku, a podzemni dio – korijenje, pripadalo je Velesu. Iz podzemlja izvire voda, a dolje, u vodi, mjesto je Velesu kojega osim uz seljake i stoku, vezemo i uz boleštinu i smrt, a često je simboliziran zmijom ili zmajem (usp. Vinšćak 2002: 16 – 26; Katičić 2005). Prema prvom velikom mitološkom ciklusu stare slavenske religije Perun ubija (ili goni) munjom (ili gromom) Velesa (usp. Belaj 2007: 91).

3.2 Vol = Veles. Vol je životinja koja je u slavenskim (a i inim) domaćinstvima u tradicijskoj kulturi štovana i uvažavana, posebice zbog njezina značaja u poljoprivrednim poslovima, odnosno oranju zemlje koja se tim činom priprema za plodnost. Veles, Volos ili Voloh u slavenskoj mitologiji bog je zemlje, voda i podzemlja; povezan je sa seljacima, seljačkim imetkom (stokom), boleštinom i smrću, a mjesto mu je dolje u vodi, rijeci (ibid.: 84). Velesova je glavna funkcija bila štititi stoku slavenskih plemena, a u izvorima se spominje s atributom *skotii*, odnosno stočni bog. Jedan od njegovih atributa bili su rogovi (bikovi ili ovnovi), a u mitološkoj slici bježeći pred Perunom pretvarao se u zmiju (ibid.: 85; SMER 2001: 68). Dakle, u predajnim izvorima Velesov lik je često simboliziran zmijom ili stokom.

3.3 Kupus(ište) = Perunov svijet. Lidija Bajuk (2018: 374) govori da „zastupljenost te stare slavenske povrtne biljke u blagdanskim (pokladnim, božićnim, martinjskim) i svadbenim jelima upućuje na njegova kulturna obilježja.“ Pri uz-

goju kupusa u tradicijskoj kulturi Slavena postojalo je niz apotoropejskih postupaka koji su provodili da bi kupus dobro urodio, a koji vjerojatno predstavljaju kult plodnosti. Neki od njih su da oni koji rade na polju trebaju piti mnogo rakije da bi kupus dobro rastao, sadnja kupusa među koprivama da bi brzo rastao kao i koprive, zatim da bi glavice kupusa bile velike pri sadnji je bilo poželjno da bude prisutna i trudna žena ili da žene sjede na polju gdje se sadi kupus (ELKS 1995: 229). U Slovačkoj je pri okopavanju kupusa postojao običaj da se među njega stavljaju i grančice s oltara što su se nosili u procesijama na Tijelovo (ibid.: 1995: 230), a sličan je običaj zabilježen i u Međimurju u Hrvatskoj (Bajuk 2018: 255). Nadalje, u pokladnim običajima iz Međimurja vjerovalo se ukoliko plesači skaču visoko, u raskorak ili nabijajući tabanima o tlo pjevajući stihove: „*Tu za repu, tu za len, tu za masno zelje. / Fašnik se je oženil, Pepelnicu zaručil*“ da će na taj način potaknuti rast lana, kupusa i repe (ibid.: 289). Ono što je u kontekstu ovoga rada posebno zanimljivo je da su se u Slovačkoj među kupus stavljale grančice iz ivanjskih krijesova da ga ne bi napadali kukci i gusjenice (ELKS 1995: 230), a sličan je običaj zabilježen i u Prelogu u Hrvatskoj (Ivančan 1987: 17). Naime, prema podacima o kojima pišu Marija Novak⁴ (2007: 13 – 28) i Lidija Bajuk (2018: 375) mjesta na kojima se sadio kupus u vrijeme življenja u seoskim zadrugama bila su sveta mjesta na kojima su se prethodno izvodili obredi paljenja ivanjskih krijesova, a ti lokaliteti nosili su imena koja se povezuju s vrhovnim slavenskim božanstvom – Perunom. Lidija Bajuk (ibid.: 375 – 376) potvrđuje te osobite toponime koji u korijenu svojega imena nose riječ *glava* – Glavište, Glavišće i sl. Istraživači su već upozorili na povezanost jurjevskih i ivanjskih običajno-obrednih procesa s pretkršćanskom slavenskom vjerom, s kultom boga Jarila (sina Perunova) koji je vjerojatno u tradicijskoj kulturi preuzeo ulogu sv. Jurja, a kako se slavio ciklički i ivanjski običajno-obredni procesi odnosili su se upravo na njega (usp. Belaj 2007, Dragić 2013). Kada posegnemo za predajnim izvorima južnoslavenskih naroda uviđamo da se upravo na dan Jurjeva javljaju i neki apotoropejski postupci s kupusom. Tako je prema Mićunu Pavićeviću (1937: 8) domaćica u Crnoj Gori na Đurđevdan, da bi zaštitila usjev kupusa od gusjenica, morala ustati prije svanuća i gola plesati u kupusu izgovarajući: „*Bez leptica, bez mušice, bez gusjenice / Rasla ti glava velika ko badanj*.“ Sličan običaj proljetnog kolanja na mjesecini nagih žena u kupusištu protiv gusjenica, „da bi kupus bio gol“, zabilježen je i u Lici (Ivančan 1987: 11, citirano prema Bajuk 2018: 375).

⁴ „Autorica smatra da je Glavatišće prvotno bilo *kultno mjesto* na kojem su se održavala obredna kola i palile vatre. Gospodarske i društvene promjene mijenjaju i običaje. U raspadu zadrugnog života, kad prestaje zajednički rad za obitelj, članovi odijeljenih obitelji ipak nastavljaju zajednički sijati rasad *glavatica* (kupusa) na starom zadrugnom lokalitetu i održavaju neke elemente iz drugih običajnih sklopova“ (Čulinović-Konstantinović 2008: 182).

Sljedeći primjer apotropejskih postupaka s kupusom nije se prakticirao na Jurjevo, već na Pepelnicu, ali opet na važan dan u tradicijskoj kulturi, ali ovog puta riječ je bila o zaštiti od ugriza od zmija. Dakle javlja se ta važna opozicija *kupus – zmija*. Naime, u Rečici, u okolici Karlovca za fašnik kuhao se kupus pa su se vodom iz kupusa, na Pepelnicu prije izlaska sunca, uz izgovaranje bajalice „*Beži kača kopitnjača, ide fašnjakova juva*“, djeci mazale ruke i noge, radi zaštite od ugriza zmija.⁵ Iako je zabilježena u Rečici, poznata je i u cijelom Hrvatskom zagorju⁶ i Međimurju (ibid.: 375). Ostatak te vode običavali suškopiti oko kuće, također da se zaštite od dolaska zmija u kuću. Nadalje, na Jurjevo je postojao običaj da „prije izlaska sunca svetom vodom treba poškopiti kuće, štale, dvorišta, bašte i njive kako ne bi zmije ujedale“ (Dragić 2007: 380).

Puk je provodio niz apotropejskih postupaka povezanih s kupusom, a javljaju se i ti koje na neki način možemo povezati s pretkršćanskom religijom – bilo da su se provodili na određene dane koje povezujemo s kultom boga Jarila (danas Jurjevo i Ivanje) ili da se kupus koristio u apotropejskim postupcima za zaštitu od zmija.

Dakle, *tući/mlatiti koga* prema ovoj interpretaciji značenja frazema predstavlja vječni kozmički sukob Peruna i Velesa, Perun munjama tuče, mlati Velesa kojega u tematiziranom frazemu predstavlja *vol* jer je došao u njegov svijet kojeg simbolizira *kupusište*, odnosno mjesto gdje su se izvodile svečanosti u čast njegova sina Jarila, kojeg prema mitu Veles otima i odvodi u podzemlje.

3.4 Drugi zabilježeni primjeri u usmenoj književnosti. Osim u analiziranom frazemu, opozicija *kupus – vol* (odnosno *govedo*), zabilježena je (koliko nam je poznato) u još samo dva oblika u usmenoj tradiciji južnoslavenskih naroda. Prvi oblik zabilježen je u vlaškoj paremiji (pitalici): „*Kad je u kupusu najviše mesa? – Kad vo uđe u kupusište.*“⁷, a drugi u poslovičnom izričaju koji je zabilježio Vuk Stefanović Karadžić (1849: 194) u Crnoj Gori: „*Ne bih te ubio da te nađem u kupus*“ s dodatnim pojašnjenjem „*Nijesi vrijedan da te ubijem – nego si kao goveče?*“⁸.

⁵ Vidi: Kača kopitnjača. In: *Govori karlovačkog područja*. [online]: <http://kagovori.gmk.hr/Zabavno-poučni%20kutak/Brežanac%20i%20Rečičak%20lovili%20zeca>

⁶ Vidi: Moslavac, S.: Poklade i pepelnica. In: *selo.hr*. [online]: <http://selo.hr/poklade-i-pepelnica/>

⁷ Vlaški oblik je: *Kînd îe îñ varđă măi multă carne? – Kînd tună buou îñ vîrđariie* (prema Durlić, P. E.: *Vorbar – On-line leksikon vlaške kulture*. Majdanpek: UG Pekus. [online]: https://www.paundurlic.com/vlaski.recnik/kn_celarec.php?id=638

⁸ Prema *Hrvatskom jezičnom portalu* „goveče“ se odnosi na mlado govedo (usp. <http://hjp.znanje.hr>).

4. DRUGI POREDBENI FRAZEMI S GLAGOLSKOM KOMPONENTOM TIPA *TUĆI* KAO MOGUĆEG MITSKOG POSTANJA U SLOVAČKOM JEZIKU

Iako je cilj ovoga rada prvenstveno pokušati ukazati na moguću interpretaciju značenja analiziranog frazema u kontekstu pretkršćanske religije, on će se uspoređivati s frazemima sličnog mogućeg postanja u slovačkom jeziku. Prema *Hrvatsko-slavenskom rječniku poredbenih frazema* Željke Fink i suradnika (2006: 330) ovaj se frazem s drugima uspoređuje po principu glagolska komponenta koja znači *tući/mlatiti kao* neku životinju, a riječ je o *volu* u slovenskom jeziku, *psu/mački* u makedonskom, *poljskom* i *češkom*, *kozi* u ukrajinskom i *ruskom*, *konju* u slovačkom, ili samo životinji u bugarskom jeziku. No, u slovačkom jeziku javljaju se i drugi ekvivalenti, a nama su u ovom kontekstu zanimljivi oni sa zoonimskom komponentom *zmija*. Riječ je o dva frazema, prvi je *zbiť niekoho ako hada* (istući nekoga kao zmiju) u značenju 'nekoga jako, nemilice istući' (KSSJ 1997: 171), a drugi *roztrhám ťa ako (ani) hada* (rastrgat ću te kao zmiju) koji se koristi kao prijatna i znači 'zlo, gnjev prema nekome'.⁹ U češkom jeziku također se javlja frazem *roztrhnout (přetrhnout) /koho/ jako hada* (SČFI 1983: 107), odnosno rastrgati kao zmiju koji se može povezati i s trganjem zmijske kože iz drugih razloga te ne mora biti povezan s pretkršćanstvom. No, slovački frazem *zbiť niekoho ako hada* (hr. istući nekoga kao zmiju) možemo povezati s pretkršćanstvom istom analogijom kao i prvi tematizirani frazem gdje *tući* može predstavljati kozmički sukob, a *zmija* Velesa.

5. ZAKLJUČNO

Zaključno možemo reći da se na prvi pogled semantički neprozirne sveze riječi mogu različito interpretirati, a interpretacija ovisi o kontekstu. Ovim radom nudi se jedna od mogućih interpretacija za frazem *istući / tući (prebiti, namlatiti (izmlatiti) / mlatiti* i sl.) *kao vola* <*u kupusu*> u kontekstu slavenske pretkršćanske religije. Pozivajući se na prijašnja istraživanja te na predajne izvore pokušali smo frazem dovesti u vezu sa slavenskom pravjerom. Prema ovoj interpretaciji značenje frazema predstavlja vječni sukob Peruna i Velesa. Perun munjama *tuče/mlati* Velesa kojeg predstavlja *vol* jer je došao u njegov svijet kojeg simbolizira *kupusište*, odnosno mjesto gdje su se izvodile svečanosti u čast njegova sina Jarila. Pošto se frazem pojavljuje samo u standardnim jezicima štokavskoga dijalekta, usporedili smo ga s poredbenim frazemima s glagolskom komponentom *tući*

⁹ Prema mrežnome rječniku *Slovník súčasného slovenského jazyka* (usp. <https://slovník.juls.savba.sk>).

kao u slovačkom jeziku. Na koncu možemo samo pretpostaviti da bi on mogao biti pretkršćanskog postanja. Za interpretaciju njegova značenja nema kakvog konkretnog izvora na koji se možemo pozvati, pa i kada govorimo o drugim mogućim interpretacijama, one su također pretpostavke. Zasižno možemo reći da nije biblijski frazem (usp. Jelaska 2014: 13), te da zbog njegove desemantiziranosti, interpretacija njegova značenja privlači pozornost.

LITERATURA

- BAJUK, L.: *Odjeci slavenskoga mita u nematerijalnoj kulturi Međimurja*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018.
- BELAJ, V.: *Hod kroz godinu. Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2007.
- BELAJ, V.: Poganski bogovi i njihovi kršćanski supstituti. In: *Studia ethnologica Croatica*, 2009, 21, 1: 169 – 197.
- ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, V.: Marija Novak, Tragovi hrvatske mitologije. In: *Etnološka tribina*, 2008, 38, 31: 180 – 182.
- DRAGIĆ, M.: Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. In: *Croatica et Slavica Iadertina*, 2007, 3, 3: 369 – 390.
- DRAGIĆ, M.: Sveti Juraj u tradicijskoj baštini Hrvata. In: *Croatica et Slavica Iadertina*, 2013, 9, 1: 269 – 313.
- DURLIĆ, P. E.: *Vorbar – On-line leksikon vlaške kulture*. Majdanpek: UG Pekus. [online]: <https://www.paundurlic.com/vlaski.recnik/>
- Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska I*. Red. J. Botík, P. Slavkovský. Bratislava: Veda, 1995. [ELKS]
- FINK, Ž. et al.: *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigra, 2006.
- Govori karlovačkog područja*. [online]: <http://kagovori.gmk.hr>
- Hrvatski jezični portal*. [online]: <http://hjp.novi-liber.hr>
- IVANČAN, I.: *Narodni plesni običaji Međimurja*. Zagreb: KPS Hrvatske, 1987.
- JELASKA, Z.: Animalistički frazemi biblijskoga podrijetla u hrvatskomu i drugim slavenskim jezicima. In: *Animalistički frazemi u slavenskim jezicima*. Ur. I. Vidović Bolt. Zagreb: FF Press, 2014: 1 – 22.
- KARADŽIĆ STEFANOVIĆ, V.: *Srpske narodne poslovice i druge različne kao one u običaj uzete riječi*. Beč: U štampariji Jermenskoga manastira, 1849.
- KATIČIĆ, R.: Čudesno drvo. In: *Filologija*, 2005, 45: 47 – 86.
- „Kom opanci, kom obojci“. In: *Telegraf*. [online]: <https://www.telegraf.rs/vesti/kultura/2938962-sta-je-alajbegova-slama-zasto-se-baca-drvlje-i-kamenje-treba-li-nam-medvedja-usluga-i-ostale-neodumice>
- Krátky slovník slovenského jazyka*. Red. J. Kačala, M. Pisárčiková. Bratislava: Veda, 1997. [KSSJ]

-
- NOVAK, M.: *Tragovi hrvatske mitologije*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2007.
- MARJANIĆ, S.: Mitološka i mitotvorna priča o poveznici perunika – Perun. In: *Perunovo koplje*. Ur. A. Pleterski, T. Vinšćak. Ljubljana: Institut za arheologiju ZRC SAZU – Založba ZRC, 2011: 109 – 121.
- MOSLAVAC, S.: Poklade i pepelnica. In: *selo.hr* [online]: <http://selo.hr/poklade-i-pepelnica/>
- PAVIČEVIĆ, M. M.: *Narodno blago iz Crne Gore. Narodna bajanja i vjerovanja*. Beograd: Štampa Državne štamparije Kraljevine Jugoslavije, 1937.
- Slovenska mitologija: enciklopedijski rečnik*. Ed. S. M. Tolstoj, Lj. Radenković. Beograd: Zepter Book World, 2001. [SMER]
- Slovník české frazeologie a idiomatiky: Přírovnání*. Red. F. Čermák. Praha: Academia, 1983. [SČFI]
- Slovníkový portál Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV*. [online]: <https://slovník.juls.savba.sk>
- VIDOVIĆ BOLT, I. et al.: *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema*. Zagreb: Školska knjiga, 2017.
- VINŠĆAK, T.: *Vjerovanja o drveću u Hrvata u kontekstu slavističkih istraživanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2002.

SELECTED IDIOMS WITH THE COMPONENT 'TO BEAT AS' IN THE CONTEXT OF THE ANCIENT SLAVIC RELIGION

This paper discusses a possible semantic analysis of the Croatian idiom 'to beat /someone/ as an ox in the cabbage' (*istući / tući (prebiti, namlatiti (izmlatiti) / mlatiti i sl.) kao vola u <kupusu>*) and provides a possible explanation for its meaning in the context of the ancient Slavic religion. The idiom contains three components, and the aim herein is to connect them with the ancient Slavic religion, where 'to beat as' would refer to a cosmic fight between two main Slavic gods: Perun and Veles, whereby 'ox' would refer to Veles and 'cabbage field' to the sacred place of Perun's son, Jarilo. The analysed idiom is also compared with its equivalents in Slovak, which can also be semantically interpreted in the context of the ancient Slavic religion.